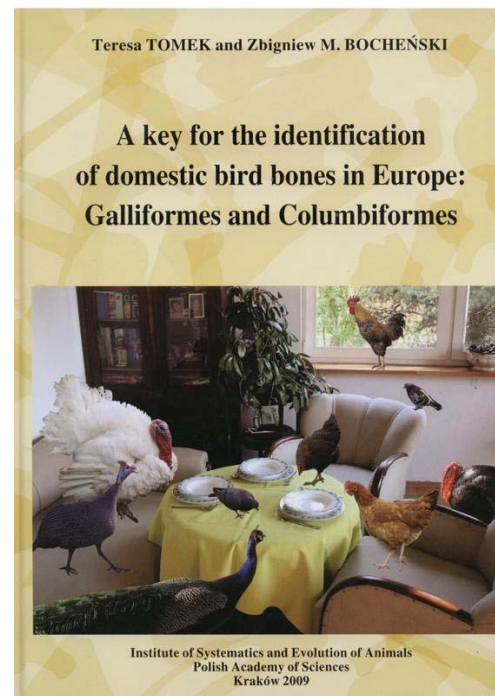
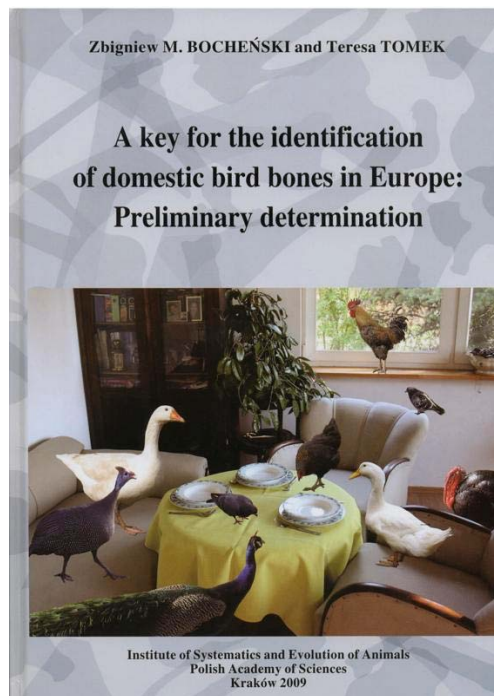


KÖZLEMÉNYEK



Könyvismertetés

Zbigniew M. Bocheński & Teresa Tomek (2009):
A key for the identification of domestic bird bones in Europe: Preliminary determination.
 Institute of Systematics and Evolution of Animals.

Polish Academy of Sciences. Kraków. 101 old.
 ISBN: 978-83-61358-04-6. €30

Teresa Tomek & Zbigniew M. Bocheński (2009):
A key for the identification of domestic bird bones in Europe: Galliformes and Columbiformes.
 Institute of Systematics and Evolution of Animals.

Polish Academy of Sciences. Kraków. 111 old.
 ISBN: 978-83-61358-08-4. €30

A szerzőpáros alapos csonttani ismeretekre és gazdag méretadatbázisra támaszkodó, magas szintű technikai kivitelezéssel készült kétkötetes határozókönyve több, hasonló tematikájú cikk és kötet megjelentetése után látott napvilágot. Zbigniew M. Bocheński és Teresa Tomek ezidáig egy-egy szűkebb madárcsoportba – vöcskök (1994), tyúkalkatúak hibridjei (2000), pulykák (2005 és 2006) és varjú-félék (2000) – tartozó fajok jellegzetességeit, csonttani bélyegeken és méreteken alapuló elkülönítésének lehetőségeit vizsgálta.

A madáröslénytanban és régészeti madártanban is tevékenykedő két szakember viszont a legtöbbször töredékesen előkerülő madárcsontleletek meghatározásának nehézségeit is jól ismeri. Ilyenkor hasznos, de nem elegendő segítség egy-egy rajz vagy fénykép, amelyik egészben ábrázolja az illető csontot, és egy-két – legtöbbször csak a legnagyobb hosszúságra és valamelyik szélességre szorító – méret, mert az ásatási leletegyüttesekből származó csonttöredékek különböznek az összehasonlító gyűjtemények általában kitűnő megtartású anyagától. Mindezek felvetették tehát az egyes vázelemek részletesebb, a hosszúcsontok mindkét epifizisére kiterjedő alaposabb vizsgálatának szükségességét, valamint a megbízhatóbb méretintervallumok közzétételét.

Mindenekelőtt azonban a régészeti madártan első számú feladatában – a vad- és házimadarakból származó leletek elkülönítésében – próbálnak eligazítani a szerzők. Az első kötet célja az, hogy a kutató el tudja választani a házasított fajokat is magukba foglaló három rend (Lúdalkatúak, Tyúkalkatúak és Galambalkatúak) tagjait a többi taxontól. Amint az a Bevezetőt követő Anyag és módszerek c. fejezet összesítő táblázatából kiderül, ehhez a munkához összesen 16 faj hét európai (Krakkó, Koppenhága, Oulu, München, Szófia, Wrocław és Groningen) múzeum gyűjteményében található csontvázait vizsgálták. A négy szakirodalmi forrásból átemelt adatokkal együtt így 1185 egyedről van szó. A fejezet végén kitűnő nagyítású fényképeken a leletegyüttesekben leggyakrabban előforduló, valamint a határozáshoz legalkalmasabb vázrészek és csonttani bélyegek láthatók több nézetből.

Ezután, a madárcsontváz anatómiai sorrendjét követve, az egyes vázelemek határozókulcsai következnek, külön-külön a proximális és disztális végekre vonatkozóan. Az első lépés általában meghatározza a legkisebb (házigalamb) és legnagyobb (pulyka) házimadár minimum- és maximumértékeit, kijelölve ezáltal a mérettartományt, amelyben a házi fajok bármelyike előfordulhat. Tekintettel a határozókönyv céljára, valamint a vad fajok gazdagságára, nincs lehetőség valamennyi madárfaj bemutatására. Mindazonáltal a szerzők legalább család- vagy genus szinten próbálnak útbaigazítást adni a vadmadarakat illetően is, és sok, a régészeti leletegyüttesekben gyakran előforduló vad faj (kormorán, szürke gém, fehér gólya, szirti sas, túzok, daru stb.) csontjéről készült fénykép. A határozókulcs egyes lépéseihez kapcsolódó, csak az illető csonttani jelleget kiemelő fekete-fehér képek, és a szemközti oldalon látható összefoglaló színes táblaképek biztos kézzel vezetnek el tehát az első feladat megoldásáig.

A második kötet a leletek faj szintig végzendő meghatározását szolgálja a Tyúkalkatúak és Galambalkatúak rendjén belül. A házilúd és háziréce vad őseiktől való elkülönítése – tekintettel a morfológiai és méretbeli átfedésekre, valamint a vad fajok széles elterjedési területére – egyelőre még megoldatlan feladata az archeo-ornitológiának, így a Lúdalkatúak rendjével itt nem foglalkoznak a szerzők. Ez a kötet tehát összesen 12 faj 847 egyedének adataira támaszkodik.

A házityúk vázrészeinek és csonttani bélyegeinek a bemutatása után az első rész (17-83. oldal) segítségével a Tyúkalkatúak rendjébe tartozó házi fajok leleteit határozhatjuk meg az első kötetben is követett módszer szerint, a második rész (85-110. oldal) pedig a Galambalkatúak rendjén belül különíti el a fajokat.

Mindkét kötet irodalomjegyzékkel zárul, és rendkívül jó minőségű képanyagot tartalmazó CD-mellékletet is tartalmaz a hátlap belső felére ragasztott borítékban. Ez utóbbi hasznos segítség akkor, amikor több helyszínen vagy külföldön dolgozunk, és el akarunk tekinteni a könyvek utaztatásától.

A bemutatott kétkötetes határozókönyv tehát elsősorban archeozoológusoknak készült. A házimadarakból származó leletek meghatározására koncentrálnak, ami kimondottan régészeti-kultúrtörténeti kérdés. A morfológiai jelek és csontméretek alapos elkülönítése révén viszont számos gyakori vad faj legalább genus szintig történő felismeréséhez is elvezet. A könyv továbbá szép példája egyes tudományágak (paleontológia és archeológia, ill. oszteológia és oszteometria) összefüggésére és egymásra utaltságára.

A szerző, saját tapasztalatai birtokában, megkockáztatja azt a kijelentést, hogy a bemutatott

köteteket nem a madárcsont-határozásban teljesen járatlan vagy kezdő kutatók, hanem inkább azon, a madárcsontleletekkel már közelebbi viszonyban álló szakemberek tudják igazán haszonnal forgatni, akik ritkán jutnak el leleteikkel az összehasonlító gyűjteményekbe, hogy ellenőrizhessék azokat. Ugyanis a háromdimenziós vizsgálódások lehetőségét, az egyes csoportokba tartozó rokon fajok felsorakoztatását és összehasonlítását, azaz a személyes gyakorlati tapasztalatokat nem helyettesítheti a legjobb kivitelezésben készült atlasz sem. Mindazonáltal egy olyan fontosságú és hiánypótló alaplával állunk szemben, amelynek helye ott lenne minden régészeti állattannal foglalkozó szakember asztalán.

Gál Erika

MTA Régészeti Intézete

Két érdekes archeometriai szakmai találkozó Ausztriában

A korábban nemzetközileg kevésbé aktív osztrák archeometriai szakma is egyre gyakrabban ad hírt magáról. A tavaly Salzburgban sikeresen megrendezett Első Osztrák Archeometriai Konferencia után idén májusban rendezik a következő találkozót *Secundus Conventus Austriacus Archaeometriae (Scientiae Naturalis Ad Historiam Hominis Antiqui Investigandam) MMX* címmel, ismét Salzburgban.

A rendező Salzburgi Egyetem archeometriai tevékenysége ismert európai szinten is: több sikeres EU-projektet tudhatnak maguk mögött, és az Archeometry és ASMOSIA-konferenciákon is rendszeresen jelen vannak a különféle projekteik (pl. Saxa Loquuntur, Historic Quarries) eredményeivel. Emellett a fő szervezők egyike, Jan CEMPER-KIESSLICH, aki a konferenciának – kicsit talán meglepő, de annál érdekesebb – háttérrel nyújtó egyetemi Törvényszéki Orvostani Intézet munkatársa, elkötelezetten és nagy lelkesedéssel tudja a legkülönbözőbb témában kutató kollégákat a konferencia köré szervezni: a bányászati eszközök archeometriájától a radiológiai vizsgálatoktól az – Ausztriában különös becsben álló – római kori leletek vizsgálatáig igen széles a választék.

A konferencia időpontja: 2010. május 13-14.

Honlapját a

<http://www.research.sbg.ac.at/archaeometrie/>

URL cím alatt találjuk, a szervezők pedig az archaeometrie@sbg.ac.at elektronikus levélcímen érhetők el. A konferencia munkanyelve főként német, de vannak angol nyelvű előadások is. A részvételi díj (amely a helyszínen fizetendő) más konferenciákhoz képest alacsonynak mondható, 50 euró a teljes konferenciára, de van napijegy is,

hallgatóknak pedig igen kedvezően csak 15 euró a részvétel.

A másik érdekesnek ígérkező osztrák archeometriai rendezvényt a 2002 óta két évente lezajló, idén Leobenben megrendezendő *PANGEO Austria* keretében külön szekció formájában szervezi Erich DRAGANITS (Bécsi Egyetem) és Michael MEYER (Innsbrucki Egyetem) geoarcheológia és archeometria témakörében. Ennek a konferenciának is alapvetően német a munkanyelve, de mint az eddigi, igazán nemzetközi légkörű PANGEO konferenciákon, angol nyelvű cikkeket és előadásokat is szívesen látnak. A geoarcheológiai-archeometriai szekció főbb témakörei: archeoszédimentológia, pedológia, geokémia, archeobotanika, palinológia, archeozoológia, geokronológiai módszerek (^{14}C , ESR, TL, OSR, dendrokronológia, paleomágnesesség), és természetesen a lelőhelyek távérzékelési és geofizikai módszerekkel történő kutatása. Amint a

felsorolásból látszik, a szervezők igyekeznek az archeometria valóban széles spektrumát a szekcióban felvonultatni.

Az absztraktok beküldési határideje 2010. június 1., maga a konferencia pedig 2010. szeptember 15-19 között lesz (beleértve a konferenciát megelőző és követő szakmai kirándulásokat is). Akit nemcsak közvetlenül az archeometria érdekel, hanem esetleg szívesen kalandozik el az alpesi ország geológiája felé is, a többi szekció programjában sem fog csalódnai A részletek ezen a honlapon érhetők el: <http://pangeo2010.unileoben.ac.at/Site/Home.html>.

Székely Balázs^{1,2}

¹Institut für Photogrammetrie und Fernerkundung,
Technische Universität Wien, Ausztria

²ELTE Geofizikai és Űrtudományi Tanszék,
Budapest

*

Az Archeometriai Műhely 2009 VI. évfolyam 1-4 számainak lektorai voltak:

Bánffy Eszter, MTA Régészeti Intézete

Belgya Tamás, MTA Izotópkutató Intézet

Biczó Piroska, Magyar Nemzeti Múzeum

Demény Attila, MTA Geokémiai Kutatóintézet

Dobosi Viola, Magyar Nemzeti Múzeum

Földessy Péter, Magyar Nemzeti Múzeum

Gerelyes Ibolya, Magyar Nemzeti Múzeum

Gherdán Katalin, ELTE Régészettudományi Intézet, Archeometriai Tanszék

Hajnal Zsuzsa, Magyar Nemzeti Múzeum

Holl Balázs, Magyar Nemzeti Múzeum

Horváth Zoltán, Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat

Ilon Gábor, Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat

Járó Márta, Magyar Nemzeti Múzeum

Kázmér Miklós, Kázmér Miklós, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Őslénytani Tanszék

Kulcsár Valéria, Szegedi Tudományegyetem, Régészeti Tanszék

Lővei Pál, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal

Mester Zsolt, ELTE Régészettudományi Intézet, Ős- és Koratörténeti Régészeti Tanszék

Mindszenty Andrea, ELTE Földrajzi és Földtudományi Intézet, Általános és Alkalmazott Földtani Tanszék

Mráv Zsolt, Magyar Nemzeti Múzeum

Novothny Ágnes, ELTE Természetföldrajzi Tanszék

Persaits Gergő, Szegedi Tudományegyetem, Földtani és Őslénytani Tanszék

Péterdi Bálint, Magyar Állami Földtani Intézet, Országos Földtani Múzeum

Regenye Judit, Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága

Szakmány György, ELTE Közettan-Geokémiai Tanszék

Székely Balázs, ELTE Geofizikai Tanszék

Szilágyi Veronika MTA Izotópkutató Intézet

Szónoky Miklós, Szegedi Tudományegyetem

T. Biró Katalin, Magyar Nemzeti Múzeum

Takács József, V-Pearl Művészeti Szabadegyetem

Tankó Károly, MTA-ELTE Interdiszciplináris Régészettudományi Kutatócsoport

Török Ákos, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építőanyagok és Mérnökgeológia Tanszék

M. Virág Zsuzsanna, Budapesti Történeti Múzeum

Zöldföldi Judit, Tübingeni Egyetem